

МЕТОДИКА, ЗМІСТ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ІНФОРМАЦІЙНО-СЕМІОТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЕЛЕКТРОННИХ КАРТ

Вступ. Очевидно, що будь-який картографічний твір, як образно-знакове відображення певної території, характеризується сукупністю окремих специфічних складових (модулів), аналіз змісту яких надає можливість скласти уявлення про зміст твору у цілому та його якість стосовно сприйняття читачами та віднести його до певної категорії (комплексний або галузевий атлас) тощо.

Огляд останніх досліджень. Серед публікацій, присвячених семіотичному аналізу картографічних творів переважають результати досліджень семіотичної структури шкільно-краєзнавчих атласів [3], медико-географічних атласів [1] тощо. Це надало підстави виділити так звані інформаційно-семіотичні модулі атласів, а саме: карти, тексти, фото, діаграми, реєстри, графіки, рекламні фрагменти [2]. Очевидно, що з точки зору розширення методики та методології картосеміотичних досліджень є доцільним провести аналогічний аналіз стосовно електронних карт, враховуючи специфіку їх змісту.

Мета публікації – представити результати інформаційно-семіотичного аналізу карт-основ масштабів 1:1 000 000 та 1: 500 000, які створені на підприємствах «Укргеодезкартографії» в навчальних цілях і призначені для використання в прикладній геоінформаційній програмі MapInfo. Але їх можна використовувати також і в інших ГІС-програмах, які підтримують формат *.mif, а також можна конвертувати в інший формат для іншого програмного продукту.

Виклад основного матеріалу. Метою інформаційно-семіотичного аналізу є визначення інформаційного-семіотичного навантаження карти, сенс якого полягає у підрахунку кількості умовних знаків, групування їх за топологічними ознаками та визначення інформаційної місткості останніх згідно до місткості відповідних файлів. Зміст зазначених карт розглядався при цьому як сукупність окремих шарів, кожний з яких здатний функціонувати окремо (як окрема карта), оскільки є сукупністю взаємозалежних файлів із своєю базою даних. Підрахунок інформаційного навантаження карт здійснювався з використанням програм MapInfo та Digitals.

Стосовно електронної карти масштабу 1: 1 000 000, її тематичними шарами є:

- гідрографія (зображення найбільших річок, каналів, озер і водосховищ);
- мережа обласних центрів (зображення адміністративних центрів усіх областей та Автономної республіки Крим);
- межі областей (границі для кожної окремо області);
- моря (акваторії Азовського та північної частини Чорного морів).

З підрахунку показників покриття карти умовними знаками, їх кількості і розміру (табл. 1) очевидно, що:

- карта мінімально навантажена умовними знаками;
- умовні знаки представлені традиційними (тими, які використовуються на паперових картах – пунсонами, лініями різного кольору і структури, тощо);
- гідрографія, хоч і представлена найбільшою кількістю картографічних знаків, але, при цьому значно поступається шарам моря і межам областей за покриттям площі;
- найбільше на карті представлені полігональні умовні знаків, трохи менше – лінійні, ще менше – точкові.

Таблиця 1

Інформаційно-семіотичне навантаження електронної карти України масштабу 1:1000 000.

Назва шару	Площа полігональних умовних знаків			Довжина лінійних умовних знаків		Кількість умовних знаків в шарі					Розмір файлів	
	см ²	% від площі карти	% від площі всіх умовних знаків	см	% від довжини всіх умовних знаків	Точкових	Лінійних	Полігональних	Загальна	% від загальної кількості знаків	Кбайт	% від загального розміру карти
Гідрографія	92	1,1	7,2	1096,9	24,9	–	42	73	115	68,8	73	17
Обласні центри	–	–	–	–	–	25	–	–	25	15	7	1,6
Межі областей	–	–	–	3314,3	75,1	–	25	–	25	15	193	45
Моря	1188	13,8	92,8	–	–	–	–	2	2	1,2	156	36,4
Вся карта	1280	14,9	100	4411,2	100	25	67	75	167	100	429	100

Отже, очевидно, що дана карта в семіотичному відношенні є досить простою. Правильно передає взаємовідношення між знаками і між об'єктами картографування, виразно читається, але має недостатнє інформаційне навантаження.

Тематичними шарами електронної карти України масштабу 1:500 000 є:

- межі держави (кордон України);
- межі областей (границі для кожної окремо області);
- межі районів (границі для кожного окремо району);
- шляхи (найважливіші залізниці, усі автомобільні шляхи державного значення та деякі місцевого значення);
- квартали (схематичне зображення кварталів у всіх містах та селищах міського типу);
- міста (зображення полігонами усіх міст України);
- селища міського типу (найбільші та ті, які є центрами районів);
- села (зображення полігонами найбільших сіл);
- рельєф (горизонталі основні та допоміжні з перерізом 100 метрів, зображення ярів і схилів, відмітки висот);
- гідрографія (річки, канали, озера, лимани, водосховища);
- рослинність (ліси, сади, болота).

Всі шари доцільно розподілити по чотирьом групам: межі (кордони держави, межі областей, межі районів), населені пункти (квартали, міста, селища міського типу, села), природні об'єкти (рельєф, гідрографія, рослинність), шляхи. Таким чином, параметри інформаційно-семантичного навантаження представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Інформаційно-семіотичне навантаження електронної карти України масштабу 1:500 000

Назва шару	Площа полігональних умовних знаків			Довжина лінійних умовних знаків		Кількість умовних знаків в шарі					Розмір файлів	
	см ²	% від площі карти	% від площі всіх умовних знаків	см	% від довжини всіх умовних знаків	Точкових	Лінійних	Полігональних	Загальна	% від загальної кількості знаків	Кбайт	% від загального розміру карти
Шляхи	–	–	–	43745,8	19	–	35259	–	35259	16,14	8263	10,02
Кордони держави	–	–	–	2022,8	0,9	–	1	–	1	0	213	0,26
Межі областей	–	–	–	6786,8	2,9	–	25	–	25	0,01	388	0,47
Межі районів	–	–	–	24596	10,7	–	495	–	495	0,23	682	0,83
Квартали	598	1,8	4,8	–	–	–	–	22634	22634	10,36	3062	3,71
Міста	732	2,1	5,9	–	–	–	–	409	409	0,19	443	0,54
Селища міського типу	459	1,3	3,7	–	–	–	–	914	914	0,42	375	0,45
Села	985	2,9	7,9	–	–	–	–	15496	15496	7,1	4311	5,23
Гідрографія	6834	19,9	54,7	32932,2	14,3	–	43552	25376	68928	31,56	16255	19,71
Рельєф	–	–	–	120042	52,2	2394	45417	–	47811	21,89	36225	43,93
Рослинність	2872	8,4	23	–	–	–	–	26419	26419	12,1	12250	14,85
Вся карта	12480	36,4	100	230125,6	100	2394	124749	91248	218391	100	82467	100

З таблиці видно, що:

- карта завантажена картографічними знаками більш ніж на третину;
- найбільша частина площі, кількості та розміру умовних знаків припадає на блок тих знаків, що зображують природні об'єкти (гідрографія, рельєф, рослинність), а найменше на кордони (держави, областей, районів);
- за характером поширення, основними є лінійні умовні знаки, трохи менше площинних і зовсім мало точкових картографічних знаків;
- загалом зберігається, хоч і не у всіх випадках, відповідність між площею (довжиною), кількістю умовних знаків і розміром файлів;

Обидві карти, хоча й різні за масштабом (карта 1 – масштабу 1:100000, карта 2 – масштабу 1:500 000), мають такі спільні риси як, територіальне охоплення, призначення і

тематика. Тому є очевидним, що саме масштаб впливає на місткість інформаційно-семіотичного навантаження, що представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Порівняльна таблиця абсолютних показників інформаційно-семіотичного навантаження карт.

Назва шару (групи шарів)	Площа полігональних умовних знаків, см ²		Довжина лінійних умовних знаків, см		Кількість умовних знаків в шарі, штук		Розмір файлів, Кбайт	
	Карта 1	Карта 2	Карта 1	Карта 2	Карта 1	Карта 2	Карта 1	Карта 2
Гідрографія	1280	6834	1097	32932	117	68928	229	16255
Межі	–	–	3314	33406	25	521	193	1283
Населенні пункти	–	2774	–	–	25	39453	7	8191
Дороги	–	–	–	43746	–	35259	–	8263
Рельєф	–	–	–	120042	–	47811	–	36225
Рослинність	–	2872	–	–	–	26419	–	12250
Вся карта	1280	12480	4411	230126	167	218391	429	82467

Дані таблиці 3 свідчать, що карта масштабу 1:1000 000 значно поступається у інформаційно-семіотичному навантаженні карті масштабу 1:500 000 за площею знаків (в десять разів), за кількістю умовних знаків (більш ніж в тисячу разів), за розміром файлів (майже в двісті разів) тощо, хоча масштаб при цьому відрізняється тільки, в два рази. Це свідчить не стільки про те, що інформаційну завантаженість карти формує масштаб, скільки про їх змістовно-семіотичну недосконалість.

Висновок. Проведений аналіз свідчить, що картографічні знаки цифрових електронних карт представляють формалізовану графічну мову та утворюють окрему, самодостатню знакову систему. Картографічна мова, як й інші штучні мови, є формою опосередкованого вираження думки й допоміжним знаряддям спілкування. Знакові системи всіх штучних мов інтерпретуються вербально-словесною мовою. Вона універсальна і є основною формою пізнання й спілкування. Без неї неможливо було б створення яких-небудь умовних знаків. Лаконічний характер умовних знаків у порівнянні зі словами звичайної мови створює можливість більш швидкого оперування поняттями. Перевага умовних знаків полягає в тому, що вони не тільки скорочують, але й спрямовують думку, що приводить до відкриття таких просторово-часових зв'язків і відносин, пізнання яких, засобами мови слів, було б надзвичайно важким завданням;

Література:

1. Володченко А., Шевченко В. О концепции медико-экологического атласа Украины // Diskussionsbeiträge zur kartosemiotik und zur theorie der kartographie: Internationales Korrespondenz – Seminar / – Dresden, 1998. – S. 47-50.
2. Модульність атласов // Володченко А. Атласная картосеміотика.– Дрезден: ТУ, 2006.– С.18-20.
3. Шевченко В.О., Володченко А. Семіотичний аналіз шкільно-краєзнавчих атласів України // Картографія та вища школа: зб. наук. праць. – К.: ПП «Обрій», 2001. – Вип. 5. – С. 5-9.

МЕТОДИКА, СОДЕРЖАНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ ИНФОРМАЦИОННО-СЕМИОТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА
ЭЛЕКТРОННЫХ КАРТ

Раскрыт смысл информационно-семиотической нагрузки электронных карт. Представлены результаты сравнительного анализа карт двух различных масштабов.

Ключевые слова: картографические знаки, тематические слои, информационно-семантическая нагрузка.

N. Polyakova, V. Shevchenko, P. Lutsenko

METHODS, MAINTENANCE AND RESULTS OF INFORMATIVELY-SEMIOTICS ANALYSIS OF
ELEKTRONIC MAPS

Sense of the informatively-semiotics maintenance of electronic maps is exposed. The results of comparative analysis of maps of two different scales are presented.

Keywords: cartographic signs, thematic layers, informatively-semantic maintenance.

Надійшла до редакції 3 квітня 2009 р.